

35-dik szám.

ELŐFIZETÉSI FÖLTÉTELEK: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft., félévre 6 ft.
Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft., félévre 4 ft. Csopán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft., félévre 3 ft.

XXII. évfolyam.

HIRDETÉSEK DÍJA: Egy hatszor hasábozott petit sor, vagy annak helye egyszeri igtatásnál 15 krajczár; többszöri igtatásnál 10 krajczár. Bélyegdíj külön minden igtatás után 30 krajczár.
Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad **Bécsben:** Haasensteint és Vogler Wallfischgasse Nr. 10, Mosse R. Seilerstätte Nr. 2 és Oppelík A. Wollzeile Nr. 22

A MAGYAR ORVOSOK ÉS TERMÉSZETVIZSGÁLÓK XVIII. NAGYGYÜLÉSE.

I.

Ma veszi kezdetét a magyar orvosok és természetvizsgálók XVIII-dik nagygyűlése Előpatakon, e sokat emlegetett erdélyi fürdőhelyen.

Eddigi értesülésünk szerint ezernél több résztvevő jelentkezett; s e körülmény eléggé tanusítja, hogy mily népszerűekké váltak ezen vándorgyűlések; de tanusítja azt is, hogy Erdély földje s viszonyai iránt folyvást nő az érdeklődés Szent István birodalmában.

S a vándorgyűlés látogatását fogadó helyek: Előpatak, Sepsí-Szent-György, Málnás, Tusnád, Szent-Anna-tó, Bűdös-barlang, Bálványosvár, Kézdi-Vásárhely, Kovászna, Zajzon, Prázsmár és Brassó valóban oly gazdagok természeti kincsekben s a népjellemnek és társadalmi alakulásnak annyi érdekes vonását tüntetik fel, hogy nézni-, látni-, megfigyelni valója bőven lesz az ezernyi természetkedvelőnek.

Mi kalauzul szegődünk olvasóink mellé, hogy bemutassuk képen és rövid ismeretében ezen nagygyűlés némely főbb intézőjét és néhány kiválóbb tájékát.

Gróf Mikó Imre első elnököt ép anyyira ismerik, mint a mennyire tisztelik

Magyarország s a „Vasárnapi Ujság” területén.

Elnöktársa, Zarándi Knöpfler Vilmos kir. tanácsos és orvostudor, kinek arczképét ma mutatjuk be olvasóinknak, tudományban és társadalmilag kiváló állásu férfi. Jelenleg 60 éves, s e szép időre visszanézve nyugodtan mondhatja el, hogy „nulla dies sine linea.”

Atyja is orvos volt, előbb tábori, utóbb kamarai Boiczán és Zalathnán. Ez elébbi helyen született Knöpfler Vilmos, s utóbbin kezdette iskoláit. Középiskolai tanulmányait Kolozsvárt bevégezvén, már 19 éves korában, 1834-ben Bécsbe ment orvosi tanulmányokat végezni. Ottan s utóbb Pes-

Z. KNÖPFER VILMOS.

ORBÁN BALÁZS.

ten gyorsan szerezte meg az orvosi, szemészeti, szülészeti és sebésztudori okleveleket s a sok tanulmány mellett tudott időt szakasztani, hogy szünetidőben bejárja Magyarország bányavidékeit, Csehország ásványfürdőit, Porosz-, Szász-, Bajor- és Olaszország kórházait.

Ösmeretgyűjtő ösztöne később sem lankadt s míg 1848-ban Belgiumot, Angol- és Franciaországot utazta át, azóta is kutatta s kutatja folyvást hazája, kivált Erdély földtani kincsét.

Gyakorló orvosi pályára 1841-ben lépett s egymásután Zaránd és Hunyad megyék főorvosaként, majd a kincstár szolgálatában Nagy-Ág, Zalathna, Offenbánya bányahelyeken nem közönséges sikerrel működött.

1848 szeptemberében térvén haza külföldi utjáról, nemzetőr-százados lett Zalathnán; majd orvosként szolgált a szabadságharcunkat Bem, Czece és Gál Sándor táborában. A szabadságharc után állami szolgálatban Zalathnára küldetett előbb, de már 1850-ben a Székelyföld főorvosaként Maros-Vásárhelyre telepedvén, s ottan 1853-ban nőül vevén Páll Mária mivelt és vagyonos székely urhölgyet, állandólag ottani lakossá vált s előkelő székely családot alapított.

Mint gyakorló orvos mindig kitűnő, szakmájára és Erdély földtanára vonatkozólag elméletben is sok jelest szolgáltatott, főképp a magyar orvosok vándorgyűlésein; közben a németekén is.

Ezek mellett kórházak létesítésében működött közre; főszereplő a marosvásárhelyi takarékpénztár alapításában s vezeti azt ma is; a város, a szék közügyeiben, egyházánál, iskoláknál s jótékonyági intézeteknél a munka körében nem hiányzik a legbuzgóbbak közül.

Ily sokféle és sikeres működésért csoportosan kereste fel a kitüntetés is. Egymás után lett tagjává sok tudományos és orvosi egyesületnek; kormányoktól, sőt a Felsőháztól is elismerésekben részesített; 1865-ben kir. tanácsos címet nyert; a magyar orvosok és természetvizsgálók Gyűlésén tartott XVII-ik nagy-gyűlése őt választá egyik elnöké gr. Mikó Imre mellé, az idej nagy-gyűlésre; s az idén választott Maros-Vásárhely egyik országos képviselőjévé. Hosszu és sikeres munkálkodással emelkedett jelentékeny polezra a közvéleményben. De mintha adósnak érezné magát a társadalom iránt, munkálkodik folyvást. Hosszan tartó ép erőt kívánunk sikerei élvezéséhez és hasznos működése folytatásához.

*

Második képtünkön b. Orbán Balázst ösmerik meg olvasóink, a természetvizsgálók ezen nagygyűlésének egyik titkárát.

1830-ban születvén, most van a legjobb férfierőben; de a mennyit ő járt-kelt, hányatott, tapasztalt és munkált, annyival őszfejjü és tar homloku is kevés dicsekedhetik.

Születéshelyéről, a Székelyföldről családi viszonyok által már 16 éves korában Törökországba jutván, onnan beutazta Arábiát, Syriát, Palesztinát és Görögországot. 1848-ban azért küzködött, hogy haza jusson, részt venni a szabadságharcban; de mire célja sikerült volna, Világosnál le volt téve a fegyver.

Akkor a bujdosó honfiak közé vegyült s két évig élt velük Konstantinápolyban,

sorsuk türethetővé tételén munkálkodva s rajongó lelkesedéssel csatlakozva minden kísérlethez, mely a haza felszabadítására irányult.

Száműzöttként jutott Londonba is; s ott két évet, utóbb a száműzöttek földén Jersey szigeten ugyanannyit töltvén, 1855-ben Konstantinápolyba s onnan csak 1860-ban tért hazájába vissza, melyet 14 év óta nem látott.

Utazásai alatt sok nevezetes emberrel: Kossuthal, Mészáros Lázárral, Perczelrel, Hugo Viktorral, Louis Blanc-al hozta össze sorsa. Életcélja száműzetése alatt az volt, hogy ezeknek és ilyeneknek szolgálatokat tehessen s barátság és figyelem volt jutalma a száműzött nagyok részéről.

De hazájának kívánt szolgálni mindenben. Londonban tartózkodása alatt 6 kötetes könyvet írt „Keleti utazás” czim alatt; Konstantinápolyban Szaif Züliázánt fordítá le, e búvájos arab regét; s álnév alatt levelezett folyvást hazai és külföldi lapokba.

A nemzet méltányoló előismerését azonban azzal a munkájával érdemelte s vivta ki, a melyet 1860-ban kezdve csak legközelebből fejezhetett be. Ez a „Székelyföld leírása” 6 kötetben.

Évekig barangolt Székelyországban, szűkebb hazája bérezein, völgyein; bejárta annak minden zugát, rajzolt, fényképezett, könyv- s levéltárakat kutatott, hallgatá a pásztrok meséit s az öregek emlékeit: s mikor készen volt a rengeteg anyaggal, felvonult Pestre; szűk szobában szűkre mérten eldegélt; de bámulásra méltó kitartással és irigyei való kedélylyel dolgozta nagy munkáját, hogy átadja nemzetének.

Ha semmit sem tett volna egyebet, csak összegyűjti ezt a tengernyi anyagot, a mely felöleli az egész Székelyföld történelmi, régészeti, természetrajzi és népművi viszonyait, — méltó, hogy előismeréssel említsük nevét.

A természetvizsgálók mostani nagygyűlése alkalmából közölt tájképeinket is az ő könyvéből veszszük. Közöltünk abból eddig is sokat, s közöltek más képeslapok is.

1870 óta országos képviselő. Most legújabbán Udvarhelyszékről van megválasztva. Népszerűségét eléggé mutatja, hogy pártállása dacára is nagy többséggel választott meg, holott az egész Székelyföldön, kettő kivételével, mind a szabadelvű párt jelöltjei győztek.

Orbán Balázs a függetlenségi párthoz tartozik. Kossuth Lajos, Hugo Viktor, Louis Blanc oldalánál, s ifjúkori sok bolyongása közben úgy eltelt az eszményi függetlenség szeretetével, hogy ma is az uralkodik kedélye felett.

Rajongásig lelkes hazafi, talpig derék, becsületes ember; a mai gyakorlati világból kiváló eredeti alak. Fogadja kézzsoritásunkat e sorokban.

*

A nagygyűlés többi intézői Nendtvich Károly, Handtken Miksa, gr. Mikes Kelemen alelnökök, s Otrobán Nándor és Berecz Antal titkárok. Mindnyája ösmeretes nevű ember, s mi tápláljuk a reményt, hogy lesz alkalmunk mindeniket bővebben is bemutatni.

Most pedig szóljunk a nagygyűlés által fölkeresett helyekről.

*

Egyik képtünk Előpatak főkutját mutatja. Abból meritettünk oly sokan már egészséget és életerőt. Vízének hatása olvasztó és hajtó, gyomor-, máj-, epebajokban csodálatosan jótékony.

Erdély gyógyfürdői közül ez emelkedett legelőbb jelentékeny hírre s vize által valóban méltán.

Van különben még két mellékútja, s azoknak vize is rokon a főkúthoz.

Az idén Biharmegye derék főorvosa, Ercsey Imre ösztönzésére egy negyedik kutat is ástak, s mint az ottani orvosok megállapították, annak vize ugyanazon elemeket foglalja magában, melyek a főkútét becsessé teszik.

Előpatakon a gyógy mód főként ivásból áll, vannak azonban, segédgyógyszertől, fürdők is.

Legrégibb a meleg fürdő, ugyancsak ásványos vízzel. De épületének berendezésén is meglátszik, hogy legregibb s ugyancsak elérne rajta egy kis modernizálás.

A hideg ásványos fürdő, Lobogó név alatt, csak két év óta van használatban. Azt is lehetett volna sokkal több kényelemmel és díszszel szerelni föl.

Hanem az uszoda, mely különben tiszta patakvizből áll, ezélnak és izlésnek egyaránt megfelel. Emberségére válnék tulajdonosának, a s.-szentgyörgyi székely Nagy családnak akkor is legalább úgy, ha nem a Károly román fejedelem nevére nevezte volna el, hanem például Ferencz József, vagy Deák-, vagy Vörösmarty-fürdőnek nevezte volna.

Előpatakon sok jó épület van a fürdői vendégek számára. Csak hogy a kik meg-alapították s tovább építették, azok nem valamely czélirányos fürdőhelyiséget, hanem az erdélyi szász városok építési módját választhatták mintának. Az épületek egyetlen tömört és aránylag szűk utcába vannak összezsúfolva, némelyik egy-két emeletes nagy kőhalmaz, mintha várnak szánták volna.

A tájék elzárt közönséges völgy, bikk, gyertyán és cseredőkkel a két oldalon. S a mi könnyű szerrel szolgálna szállítására: néhány jól tervezett sétány mindkét oldalon, az is még csak tervben és óhajásban él.

Különben fürdőidény alatt van postája, távirdája, 4—5 jó vendéglője, tisztességes konyhapiacza, rendes zenekara és sok kereskedése.

A mennyi kényelmet Erdély közepes városai nyújtanak, annyit Előpatakon is találhatni. A ki pedig egészséget keres, az ennyi kényelemmel is beéri.

Eddigelő vendégeinek főrésze Oláhországból telt ki. Mostanában apadni kezdtek az ottaniak s szaporodni az itthoniak. Az idén már a Királyhágó innenső részéről is, főképp Biharból, de Pestről is volt számos vendége.

A fürdőbirtokosság nagy buzgalmat fejtett ki a természetvizsgálók fogadására, egyebek közt egészen új épületet emelt tanácskozási teremül, melyben elfér 8—900 hallgató.

*

Két napot töltvén Előpatakon, onnan aug. 31-én Seps-Szent-Györgyre indul a nagy-gyűlés. Ez csinos, rendes s valóban figyelemreméltó székely város, több tanintézetrel s nagy igyekezettel a művelődés felé. Most haragszik, mert elvették a

kézdí-vásárhelyibe olvasztották törvényszékét. Háromszéknek ez a közigazgatási központja, s székháza előtt, melyben szintén lesznek szakülések, ott áll a háromszéki vitéz székely honvédek emléke. Temploma a város szélén esik, csinos domboldalon, melyről kellemes kilátás nyílik Háromszék legszebb síkjára, a néven is ugynevezett „szép mezőre.”

Onnan az Olt völgyén föl Málnáson lesz az első megállapodás. Leírta volt ugyanez a toll ezelőtt két évvel e lapokban,* hogy Málnás gyorsan emelkedő vasasfürdő, ingoványosrétság mellé, mogyoró bokrok alá telepítve. Nem amnyira festői, hogy képet lehetne közölni róla; s a természetvizsgálók is csak futtában fogják érinteni.

Hanem festői ám Tusnádnál, a hová onnan érkeznek, olyan, a minő kevés van — én szerintem egy sincs — ebben a hápalupás országban.

Képet is közlünk vidékéről. Lehetne hasonló szepet huszat vagy ötvenet is közölni, s mégis csak az tudhatja, hogy minő szép Tusnádnál, a kinek alkalmá van az összbnyomást ott természetben élvezni.

4—5000 lábnyi magas és szeszélyes alakulása hegyek közt kanyarog mélyben az Olt vize. A hegyek alatt bikkal, mogyoróval, a középen felül mindkét oldalon fenyvessal vannak borítva. Közbe-közbe kopasz kőszalak merednek ki, mint a havasok haragos homloka.

A jobb parton egyenesen emelkednek a sziklák; baloldalt azonban néhány száz lábnyi magasban mintegy vállat képeznek. Arra a vállra, puha zöld gyepre, illatos fenyő- és szelid mogyoró-bokrok közé telepítették a fürdői lakokat.

A házak is, a vidék jellemének megfelelőleg, eléggé elszórva fekszenek s fenyőgerendákból vannak összeróva, némelyik izletesen, egész svájci modorban és diszes faragványokkal. Sétányok metszik át több irányban a fenyveseket, s csaknem minden pontról más és gyönyörű a kilátás.

Tusnádnál ásványos fürdői kellemesen langyosak; négy van egymás mellett s azok vize úgy hősegre, mint alkatrészekre, nézve különböző. Vendégei néhány év alatt gyorsan szaporodtak fel, s most már Előpatak-kal versenyez azok számára nézve.

Hanem a természetvizsgálók nem sokáig vizsgálhatják a tusnádi híres Likas követ, melyet ki tudja mikor s hány ezred év alatt furt olyan likassá az Olt vize, — sem a Sólýomkövet, melyen ma is szálldos a sólýom madár, a fejedelmek korában pedig éppen ott tenyésztették adóul a porta számára: — indulni kell a Szent-Anna-tó felé.

Az Olt bal partján egyenesen Tusnádnál felett rejtezik a Szent-Anna-tó, a legmagasabb csúcsoktól környezve. Kertülete Orbán Balázs mérése szerint, 2350 lépés. Vize tiszta, kék, iható, habár kifolyása sehol sincs és forrása sem látszik; mélysége közepén 40 láb, a szélek felé arányosan sekélyedik, úgy hogy medre tiszta tölcser alakú.

Partját fenyves erdő szegélyezi, míg a magasabb hegyoldalt bikkessel borította a természet megfordított rendje.

Ezen szép tó medre s a környező hegy-ségek szabályos tölcseralakja az avatatlant

is egyszerre vezetik arra a feltevésre, hogy itt hajdan, a szelid tó vize helyén, nagyszerű és romboló tűzhányónak kellett működnie.

Orbán Balázs gyönyörű regét beszél el a tó eredetéről. A rege szerint zsarnok ur vára állott hajdan a hegyesúcson. Hogy testvére fogatán túlgyen, nyolcz szép szüzet fogott szekere elé. Maga ült kocsinak s az egyik szépre, Anna nevűre, oly éleset suhintott ostorával, hogy annak kibugyant a vére. A meggyalázott szüzet letérdelt és átkot mondott a zsarnok urra; s azonnal elsütyedett a vár, helyén tó támadott s a zsarnok ur sárkány lett a tó vizében, míg a szüzek nefelejtsekké változtak a parton.

A néphit még ma is tartja, hogy a tóban sárkánykigyó lakozik.

*

Két órányira a Szent-Anna-tótól, mindig kelet felé, meredez a torjai Büdös-hegység. A mily szelid és vonzó kép az, oly elriasztó, gyilkos tekintetű emez.

Oldalában három, gőzzel telt barlang van, egyiket éppen Gyilkosnak nevezik. Gyilkos mind a három, ha beleheli gőzét az élő állat.

A barlang oldalán lecsapódó vizet igen hatályos szemorvosságnak tartják, a száraz gőzt magát hűlésből származott bajokban hatályosnak.

A hegy lábánál fennsik terül el Sósmező név alatt. Azon is több ásványos forrás van, melyeket sok nehéz bajban használ gyógyszerül a szenvedő emberiség. Régebben csak a nép szegénye húzódott oda, mert nem volt semmi építkezés, lomb-sátor alatt kellett élni. Most báró Apor Károly, a tulajdonos, építkezni kezdett. Lesz szekérut is Tusnádnál felől keresztül Kézdí-Vásárhely felé. Némelyek rendkívül nagy jövőt jósolnak a Büdösnek s környékének mint gyógyhelynek.

*

Onnan tovább menve Kézdí-Vásárhely irányában, egyedül álló hegyesúcson találjuk a Bálványos-vár romjait. Nevét onnan vette, hogy az ősvallás híveinek ez volt utolsó menedéke a hódító keresztyén-ség elől. Falai most is tartják magukat, mert nem faragott, hanem jól összeválogatott lapos vízi kőből vannak építve.

Monda maradt fenn, hogy a bálványimádó Aporok ezen várát s hatalmát egy leányrablás miatt rombolta össze a keresztyén népség.

*

Bálványos várától szaküléseket tartani húzódnak a természetvizsgálók Kézdí-Vásárhelyre. Mi is megpihenünk a jövő hétig s akkor követjük őket be Brassóba és vidékére.

R—s.

Három népdal.*

1. Enyedi.

Jó bor terem Enyeden,
Édes ott a szerelem;
Ki ide jó: jól tudom,
El nem mehet józanon.

A házaknál szerfelett
Nagy a vendégszeretet,
A legényt úgy szeretik,
A lány mellé ültetik.

* E dalok szövegének a következő példabeszéd szolgált alapul: Enyedről józanon; Tordáról veretlen; Dézsről szeretetlen senki el nem mehet.

A gazda az asztalnál
Borral mind egyre kínál:
Tölts leányom, tölts neki!
Tán így jobban szereti.

Tölts, tölts a leány,
Mosoly lebeg ajakán,
Bor és mosoly, mindenik
Behat egész lelkemig.

Fejem szédül, szívem ég,
El se tudok menni még.
Kettőt látok egy helyett,
Beszelnék, de nem lehet,

Fejem, szívem oly nyomott,
A nyelvem fenakadott.
Részeggé tön Enyeden
A bor és a szerelem.

2. Tordai.

Torda mellett foly az Aranyos,
Habja között aranszemet mos.
Nem csoda: hogy Torda városán
Oly drága, oly féltett a leány.

A legények őrzik szemésen:
Ne menjen a lányhoz idegen;
És ha mégis arra vetemül,
Veretlenül el nem menekül.

Torda fölött egy hegy meghasadt,
Ki ide jó: ép nem maradhat.
Mert hejh a tordai leányban
Annyi kellem, annyi búbáj van!

Majd meghal érték az idegen,
Egy-két verést számba sem veszen,
A leányt is hjába féltik ám:
Annál inkább vágyik más után.

Jámbor legény, lesben minek állsz?
Orrod előtt rohan el a nász.
Elreptik rendre a szebbjét
S hoppon hagyják Tordán a legényt.

3. Dézsi.

Dézsnel a két Szamos vize egyesül:
Ki ide jó, nem marad az egyedül,
Nem marad az szeretetlen, egyedül.

Nincsen sehol, mint itt, annyi szép leány,
Mindeniknek rózsá virit ajakán,
Rózsá virit, piros rózsá ajakán.

Sugár-karcsu, bogár-szemű mindenik,
Tündér-arezezal a legényt elbűvölik,
A legényt hév szerelemre bűvölik.

Szép a város, szép a vidék, szebb a lány:
Házassul itt minden legény szaporán,
Minden legény szép leányt vesz szaporán.

Dézs városa olyan híres labirint,
Minden legényt rabigába bonyolint,
Rabigába, rózsaláncba bonyolint.

Medgyes Lajos.

Egy magyar nő harmadfél száz év előtt.

III.

Wesselényi Anna a nagy politikával soha sem foglalkozott; a tényleges fejedelelem iránt, még ha a Csáky család ellen-sége volt is, illendő loyaltással viseltetett. De a politikai eseményeknek azért mindenkor színvonalán állt.

Fiaának, Csáky Istvánnak Bethlen Gábor fejedelem udvarában jól folyt dolga. Kedvelt és befolyásos ember volt. S a jó asszony nem is képzelte, hogy ő egy politikai központ, hogy papjai politizálnak, a bécsi körökkel levelezést folytatnak, mely legkevésbé sem áll a protestans fejedelelem érdekében, s meg sem álmodta, hogy István minő szerepet visz az udvarnál, minő tervei vannak s nagyravágyása hová tereli, — midőn nem volt kétség többé az iránt, hogy kegyence a később özvegy-gyé lett fejedelemasszonynak, Branden-

*

* A székelyföldi gyógyfürdőről. „V. U.” 1873. évi folyam 34—37. sz.

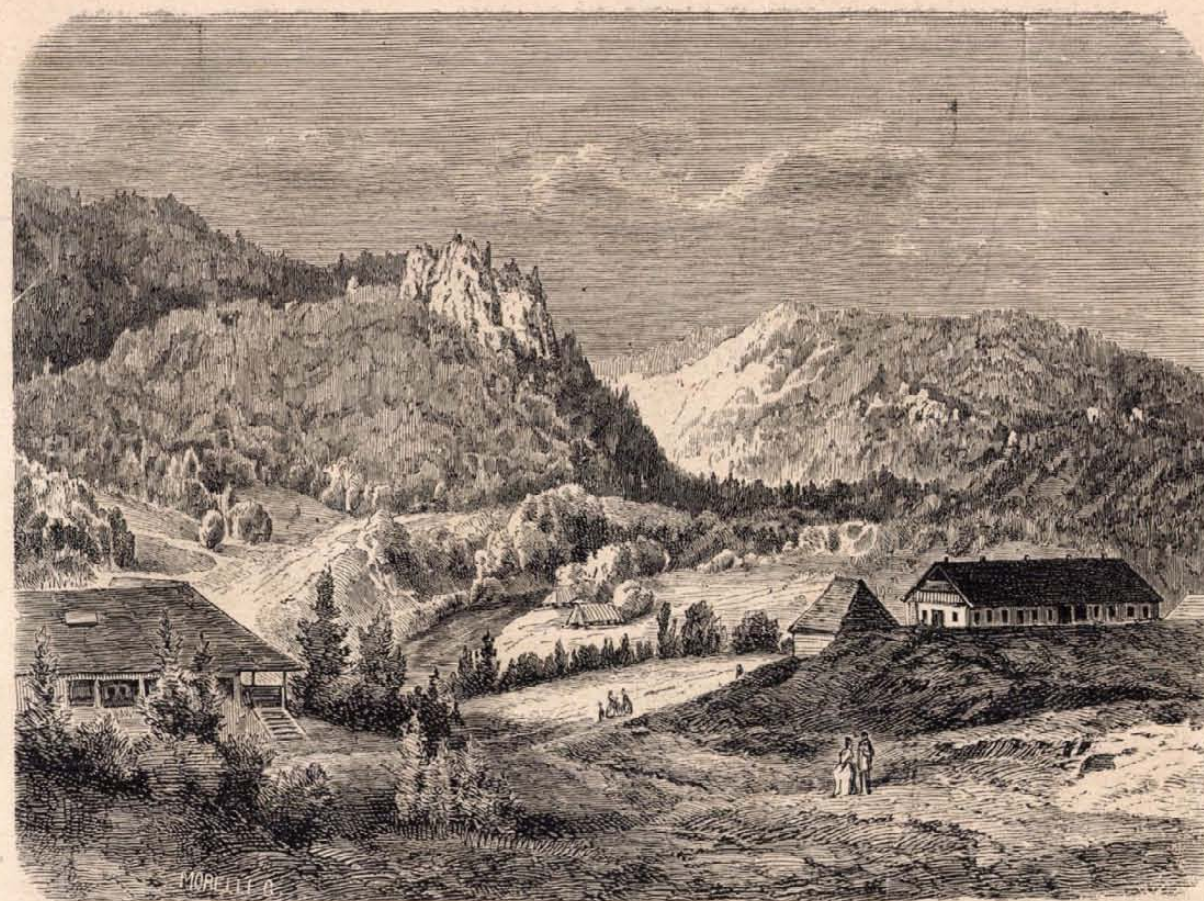
SZENT-ANNA-TÓ.

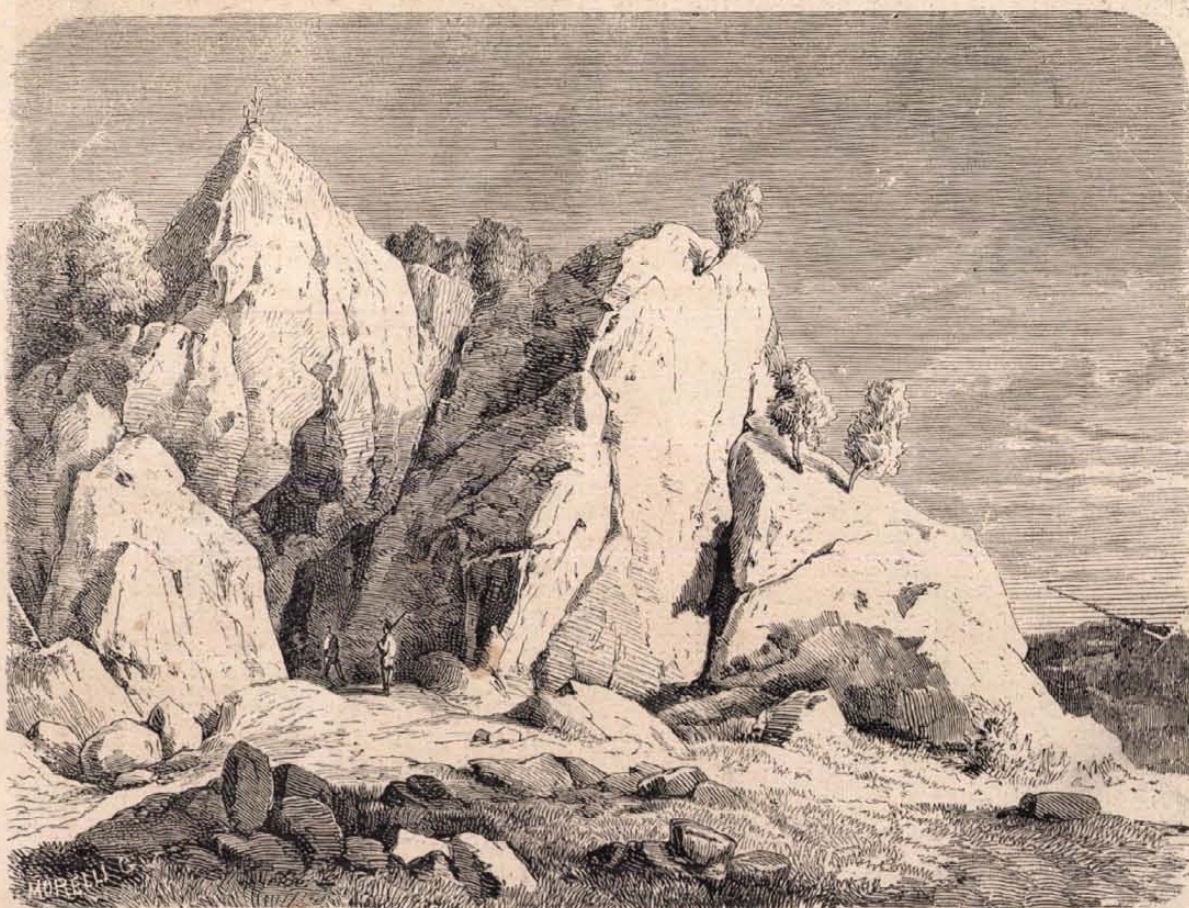
ELŐPATÁKI FÖKUT.

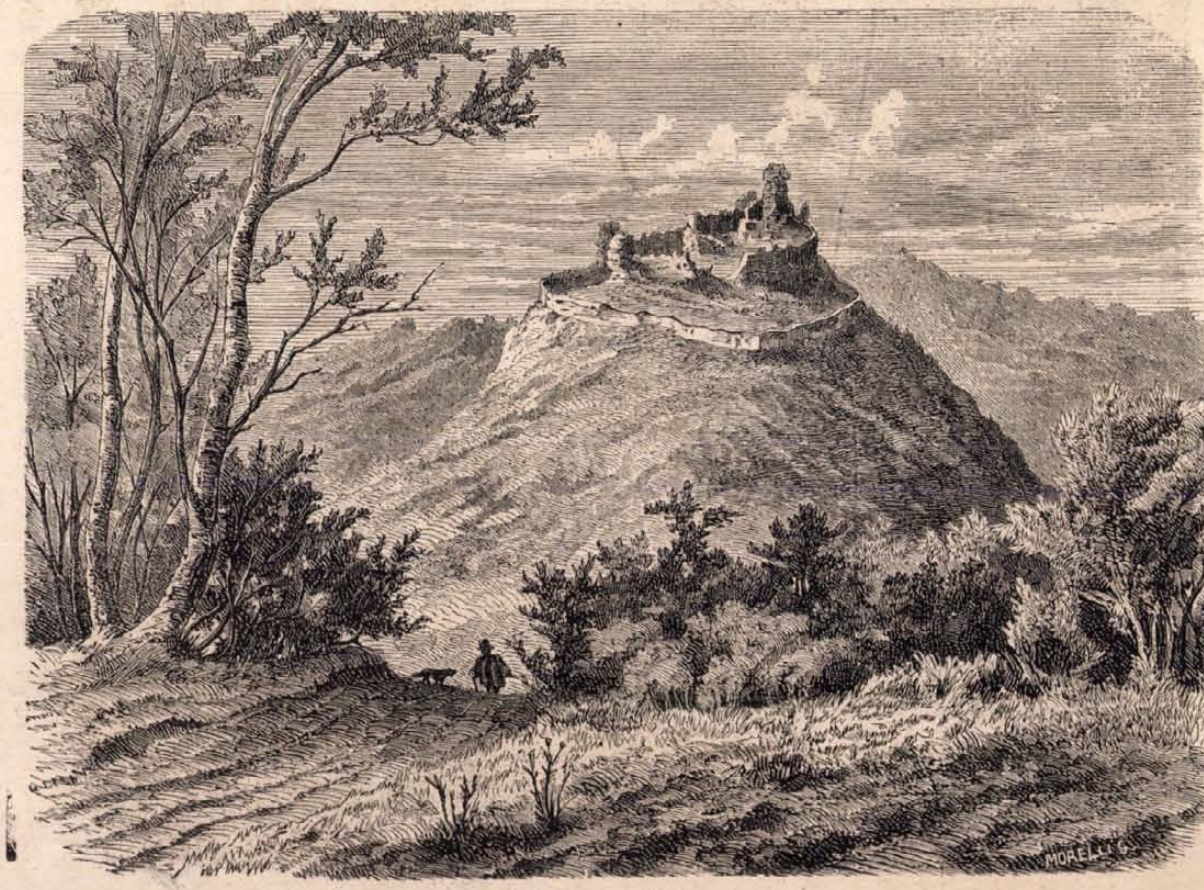
SEPSISZENT-GYÖRGY.

FELSŐ-SÓLYOMKŐ ÉS BÁNYÁSZ VÖLGYE A TUSNÁDI FÜRDŐVEL SZEMBEN.

A TORJAI BÜDÖS KÉN-BARLANG.

BÁLVÁNYOS-VÁR ROMJAI.